

MAX CAHNER I GARCIA
(1936-2013)

Després del traspàs de Max Cahner i Garcia, sí, li van donar, a títol pòstum, la medalla d'Or de la Generalitat de Catalunya, una medalla molt merescuda que, malauradament, va arribar tard, perquè Max Cahner se la mereixia en vida, perquè el seu compromís vital amb el país, la llengua i la cultura era digne d'un reconeixement públic institucional que va ser obviat durant molts anys, i que, només després que es presentés una petició acompanyada per prop d'un miler de signatures i de la sollicitud d'alguns ajuntaments catalans i d'entitats civils, se li va atorgar, però quinze dies després de la seva mort.

Els antecedents familiars de Max Cahner són alemanys: el seu besavi era un important comerciant jueu de Baviera i el seu avi patern, Heinrich Cahner, pertanyia al cos consular del Ministeri d'Afers Exteriors de Berlín i fou un alt funcionari del consolat imperial alemany a Barcelona, on nasqué el pare de Max Cahner. Ell mateix hauria nascut a Barcelona si no fos que l'octubre del 1936, en esclatar la guerra civil, la família fou expulsada del país en un vaixell que la transportà a Gènova. Des de Gènova es traslladaren a Godesberg i el 3 de desembre del mateix any nasqué en Max. La situació a Alemanya no era la més convenient per a una família amb orígens jueus, de manera que tan aviat com pogueren retornaren a Espanya, primer a El Ferrol i més tard a Barcelona.

Cursà estudis a l'Escola Alemanya fins al 1945, que, en declarar-se la segona Guerra Mundial, es tancà. Amb vuit anys s'hagué d'incorporar al currículum escolar espanyol i disposaren que fes el curs d'ingrés de batxillerat, malgrat tenir dos anys menys de l'edat estipulada per a aquest curs; aquesta diferència d'edat, l'arrossegà tota la seva vida d'estudiant, i així es matriculava de primer de carrera amb només quinze anys.

La llengua de comunicació habitual a casa seva, tot i ésser el pare alemany i la mare castellana, era el català. Però el seu interès per la nostra cultura, la nostra llengua i la nostra història no se li despertà fins que, poc abans d'entrar a la universitat, una afecció tuberculosa el tingué enllitat prop de sis mesos i aquell adolescent de quinze anys, per passar l'estona, a més de llegir Tolstoi, Dostoiévski o Mark Twain, llegia les entrades de l'Enciclopèdia Espasa i ensopegà amb l'entrada «Cataluña» on advertí, i el sobtà, que Catalunya tenia una història pròpia i que la llengua que ell parlava es podia escriure i tenia una literatura, una gran literatura, que es remuntava al segle XI. Aquesta descoberta i l'entrada a la universitat, a la facultat de Dret i a la de Químiques —on immediatament va conèixer Albert Manent, que el connectà amb el catalanisme més actiu—, el van decidir a assistir als cursos de català que impartia el professor Joan Triadú i als de literatura catalana del Dr. Jordi Rubió i Balaguer.

Sempre, però, havia sentit dir a Max Cahner que el ressort que el convertí en un incondicional de la literatura catalana fou la lectura de *La primera història d'Esther*, que li havia regalat en el seu aniversari Jordi Maluquer, veí del replà de casa seva i company a la facultat de Dret.

Fos el que fos i com fos, el cert és que a partir de llavors es posà en marxa el que el Sr. Manent anomenà la locomotora elèctrica Max Cahner, una frase ja mítica per a definir la constància, la tenacitat, la laboriositat de Max Cahner en la seva immensa tasca per la recuperació i consolidació de la nostra cultura i de la nostra llengua.

El Sr. Heribert Barrera, en la miscel·lània *Servir Catalunya: Homenatge als 70 anys de Max Cahner* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2007), escrivia: «algú ha fet més que Max Cahner per a la supervivència de la cultura catalana? Jo no sé veure ningú que ni tan sols l'hagi igualat».

La seva joventut (ingressà a la universitat amb quinze anys), un nom i cognom alemanys i la seva passió en la defensa i difusió de la cultura catalana li obriren les portes d'entitats i personalitats de la catalanitat resistent.

L'any 1956, amb només vint anys, juntament amb Joaquim Maluquer, Albert Manent, Rafel Tasis i Joan Triadú, intenten reprendre la publicació de la revista cultural més prestigiosa de la Catalunya del segle xx, la *Revista de Catalunya*; l'empresa no acabà de reeixir, però aconseguiren de publicar un número, el 105, editat a Sao Paulo i amb les col·laboracions de Carles Riba, Jordi Rubió, Ferran Soldevila, Marià Manent, Manuel de Pedrolo, Pere Calders, Joaquim Maluquer, etc. Max Cahner, que mai no es donava per vençut en la realització dels seus projectes, no desestimà la idea de reprendre la publicació de la *Revista de Catalunya*, i trenta anys després, el 1986, conscient que una revista d'alta cultura no pot ser rendible, però que és imprescindible per al progrés cultural d'un país, en recuperà l'edició, i encara avui és una publicació de referència i de prestigi entre les revistes d'alta divulgació.

Aquell mateix any 1956, a instàncies de Josep Benet, l'abat Escarré es proposà convertir *Germinabit*, el butlletí intern dels antics escolans de Montserrat, que s'editava en català i per ser una publicació religiosa només passava per la censura eclesiàstica, en una revista cultural, i per dirigir aquesta nova etapa comptà amb Ramon Bastardes i Max Cahner. El nivell assolit per la revista en tres anys va ser decisiu a l'hora de plantejar la fusió de *Germinabit* i *Serra d'Or*, fins llavors circular dels treballadors de Montserrat, sota la capçalera de *Serra d'Or*, i d'encarregar-ne la direcció literària al tàndem Ramon Bastardes i Max Cahner, que van convertir la revista en el referent de la cultura catalana durant els anys 60, que va arribar a tenir una tirada de quinze mil exemplars. La tasca, però, no fou fàcil, i va exigir moltes hores de feina i la col·laboració d'altres noms de la cultura com Francesc Vallverdú, Albert Manent i Jordi Maluquer, entre d'altres; col·laboracions i hores de feina totalment altruistes i, sovint, no només altruistes, sinó que els comportava despeses a fons perdut; una actitud que en aquells moments de la nostra història era habitual entre la militància resistent de la cultura catalana.

Max Cahner tenia una visió molt ambiciosa del que hom necessitava per a la recuperació, normalització i difusió cultural i lingüística, i amb en Ramon Bastardes es plantegen la creació d'una editorial catalana moderna que s'obris als nous corrents de pensament, literaris, històrics, estètics, que no tingués res a envejar a les editorials de la resta d'Europa. I funden Edicions 62. No cal que m'estengui explicant l'abast i la importància que aquesta editorial ha tingut en la història de la nostra cultura; és de sobres prou coneguda. Una curiositat: el primer llibre de la col·lecció «Llibres a l'abast», *Nosaltres els valencians*, de Joan Fuster, fou finançat amb la venda d'un cotxe Opel de l'any 1934 que havia comprat el pare d'en Max Cahner en tornar de l'exili. Quan el pare ja no el feia servir el va donar al fill, que, en vendre'l, va obtenir 30.000 pessetes que van servir per a publicar l'assaig de Joan Fuster.

El règim franquista no estava disposat a tolerar que Max Cahner continués amb les activitats de promoció, divulgació i normalització de la cultura catalana i l'any 1964 l'acusen de comunista i de distribució de propaganda il·legal i l'expulsen del país. Ja l'any 1957, després de prendre part en els Fets del Paraním, va estar pres tres dies en una cel·la de Via Laietana i el van voler expulsar de l'Estat, però com que era menor d'edat i tenia nacionalitat alemanya el van haver d'alliberar. L'any 1964, doncs, fixa la seva residència a Perpinyà i, mentre a Catalunya un grup d'intel·lectuals es mobilitzen per demanar el seu retorn, estableix relacions amb els catalanistes del Rosselló; contactes que més tard el dugueren a acceptar la presidència de la Universitat Catalana d'Estiu de Prada de Conflent.

Quan retorna, a principis del 1965, amb la recomanació policial de mantenir-se allunyat de tota activitat catalanista, ja porta al magí un projecte cultural de gran envergadura, una enciclopèdia catalana a semblança de les enciclopèdies de les cultures occidentals amb un estat propi, com l'alemanya, la francesa o la britànica. Max Cahner sempre considerà la cultura catalana en tota la seva plenitud i a l'alçada de qualsevol altra cultura europea; mai no va tenir aquesta mena de complex d'inferioritat que han tingut alguns promotors i intel·lectuals que mantenien la cultura catalana dins

dels límits d'un regionalisme acomplexat. El Sr. Francesc Vallverdú, en un article encara no publicat, escriu, referint-se a l'Enciclopèdia Catalana: «Aquest projecte, per naturalesa forassenyat, és una de les fites més extraordinàries de l'edició catalana de qualsevol època i no hauria estat possible sense l'embranchida de Max Cahner». Efectivament, Max Cahner hi posà l'embranchida, però també una part important del patrimoni familiar, una finca al carrer Iradier, que serví d'aval per a aconseguir finançament per a tan gegantina empresa. El projecte inicial preveia tres volums, que s'acabaren convertint en quinze. L'entusiasme i la resolució d'en Max Cahner s'encomanà a tots els col·laboradors de l'Enciclopèdia, a la seva primera esposa, Eulàlia Duran, que el recolzà des del primer moment, i a la majoria de pròcers de la cultura catalana; només cal consultar la pàgina de «Signatures abreujades» del primer volum de l'Enciclopèdia per adonar-se'n que no hi falta pràcticament ningú. Roger Aliet, en la miscel·lània *Servir Catalunya: Homenatge als 70 anys de Max Cahner* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2007) escriu: «...sense la tenacitat i la capacitat de treball de Max Cahner difícilment l'Enciclopèdia hauria sortit al carrer. Més d'una vegada, en Cahner, després d'haver treballat tota la nit, es posava al matí, sense dormir, dins una banyera d'aigua freda i després continuava la seva feina tot el dia!».

Però les entitats financeres no entenen els arguments patriòtics ni els entusiasmes i, l'any 1971, quan van començar a haver-hi problemes de finançament, Max Cahner va ser apartat de la direcció d'Enciclopèdia Catalana i van embargar el patrimoni familiar que havia servit d'aval; va poder continuar, però, com a cap de la Secció Catalana fins a completar tota l'obra.

L'any 1972, engega una altra editorial, Curial Edicions Catalanes. Si Edicions 62 i Enciclopèdia Catalana van ser dos projectes importants i d'un abast públic i normalitzador molt ampli, amb Edicions Curial, Max Cahner va girar el seu interès cap un vessant essencial per a la cultura, però minoritari i restringit. Es tractava de publicar aquelles obres que són imprescindibles per a la normalització d'una cultura, per al seu desenvolupament, però que tenen un públic molt especialitzat i que, exceptuant les publicacions d'algunes entitats educatives o culturals, cap altra editorial s'arriscava a editar perquè no aportaven una rendibilitat econòmica convenient. Curial Edicions Catalanes oferí als investigadors, sobretot en el camp de la literatura, la llengua i la història, una plataforma editorial per a publicar els seus estudis amb rigor i amb exigència. En el seu magnífic catàleg, destaquen els 10 volums del *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* i els 8 de l'*Onomasticon Cataloniae* de Joan Coromines. L'edició del *Diccionari etimològic* requeria una editorial capaç de donar solució a les múltiples exigències d'una obra d'una enorme complexitat, tant des del punt de vista formal, com de mètode de treball, com de contingut; i Joan Coromines, que era conegut per la seva demanda de rigorositat en les edicions, optà perquè fos Curial Edicions Catalanes qui publicqués l'obra de la seva vida. El *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* tingué una rebuda sorprenent i espectacular per part del públic català, i ajudà a mantenir econòmicament una editorial que publicava textos que mai no arribarien a ser rendibles, però que, segons deia Max Cahner «algú ho havia de fer».

L'any 1980, a petició de Jordi Pujol, es fa càrrec de la Conselleria de Cultura, la primera de la Generalitat restaurada. El repte era enorme i els recursos ínfims. Estava tot, absolutament tot, per fer, i hom disposava d'un pressupost francament ridícul, no tenien cap mena d'infraestructura, ni espais, ni personal, si exceptuem alguns edificis i personal del Movimiento que els van ser traspasats. Cahner es va envoltar, per a tan gegantina empresa, d'un gran equip format pel bo i millor del que hom podia disposar en aquells moments (Jordi Bonet, Lluís de Carreras, Agustí Farré, Joan Granados, Josep Guitart, Dolors Lamarca, Albert Manent, Aina Moll, Agustí Pons, Miquel Porter, Antoni Sàbat, Josep M. Sans Travé, Miquel Sellarès, Miquel Vilar), que, a més de moltes hores de feina i una gran competència, hi varen aportar voluntat de servei, entusiasme i il·lusió que contrarestaren la manca de mitjans. Amb tot, en els quatre anys que Max Cahner va estar al davant de la Conselleria de Cultura, es van posar els fonaments de la cultura catalana per al futur i es van crear

les infraestructures necessàries per al desenvolupament d'una cultura normalitzada. No puc entretenir-me a comentar tots els projectes que es van engegar, seria treball per a tot un llibre, però no vull deixar d'esmentar-ne els més espectaculars: La Llei de Normalització Lingüística, TV3 i Catalunya Ràdio, adquisició del teatre Poliorama i el projecte del Teatre Nacional, l'Arxiu Nacional de Catalunya, la Filmoteca de Catalunya, el Centre d'Arts Santa Mònica i a tot això cal sumar-hi la recuperació del patrimoni monumental, renovació de museus, creació de biblioteques i un llarg etcètera que feren dir a Carod Rovira en una entrevista a l'*Avui* del 8 de desembre del 2006 «la política cultural de la Generalitat, amb l'excepció de la primera legislatura, ha estat un gran error de tots els governs. Sense excepció... mai la política cultural ha estat una prioritat, excepte l'any 80».

Una de les facetes de Max Cahner, sovint massa oblidada, és la d'historiador de la llengua i la literatura catalanes. Fou el Dr. Rubió qui li va encomanar la passió per l'estudi de la història de la cultura; una passió a la qual es va dedicar tota la seva vida, alternant-la amb totes les altres seves ocupacions. Mai no va deixar de dedicar unes hores al dia, sovint durant la nit, a llegir, investigar, fer fitxes. Podem afirmar, sense por a equivocar-nos, que la seva veritable vocació fou la d'historiador de la cultura. En són una mostra, a més dels múltiples articles sobre geografia comarcal, sobre llengua, literatura, etc., els dos volums de l'*Epistolari català del Renaixement*, l'*Obra Catalana d'en Joan Baptista Anyes*, la col·laboració a la *Història de Barcelona, de la prehistòria al segle XVI* dirigida per Agustí Duran i Sanpere, però sobretot la monumental *Literatura de la revolució i contrarevolució 1789-1849*, que, molt humilment, subtitulà, *Notes d'història de la llengua i la literatura catalanes*. Max Cahner es proposà editar i estudiar la literatura en llengua catalana al Principat, al País Valencià i a les Illes, que generaren els canvis polítics, socials i ideològics que comportà la Revolució Francesa fins a l'aniquilació de l'Antic Règim. El projecte, doncs, engloba 60 anys de la mal anomenada decadència literària i lingüística. L'aportació de textos catalans i la recuperació d'autors importantíssims oblidats fins ara és tan extraordinària que sens dubte canviarà definitivament la concepció que es tenia d'aquest període pel que fa a la literatura catalana. I si l'obra és important des del punt de vista de la literatura i de la llengua, també ho és des del punt de vista de la història; el Sr. Josep Fontana escrivia, referint-se a aquesta obra: «des de la perspectiva d'historiador em toca insistir que és de consulta necessària per al coneixement de la societat i la cultura catalanes en l'època del trànsit a la modernitat».

Max Cahner pertany a una generació de patriotes que van dedicar la vida al servei del país, que es van comprometre incondicionalment amb el redreçament de la cultura catalana en uns moments històrics en què s'hi jugava la seva supervivència i gràcies a ells avui som on som.

Albert Manent va dir d'ell que era una locomotora elèctrica imparabile; malauradament aquesta locomotora ha arribat al seu destí final, però la càrrega que arrossegava ens quedarà per sempre més.

Joan TRES

ROSA COLOMER I ARTIGAS
(1966-2013)

Rosa Colomer i Artigas, directora del TERMCAT del 2002 fins al desembre del 2012, traspasà el 22 d'octubre del 2013, després de mesos de lluita contra un càncer.

Llicenciada en Filologia Catalana per la Universitat de Barcelona, havia cursat també el Màster en Lingüística Aplicada de la mateixa universitat. La seva activitat professional va estar sempre vinculada al Centre de Terminologia TERMCAT: va incorporar-s'hi l'any 1986 com a col·laboradora quan encara cursava els estudis, a iniciativa de l'aleshores directora del centre Maria Teresa Cabré, i posteriorment hi va desenvolupar diverses tasques. Durant els primers anys es de-